

NIEUWS UIT LAMBARENE

Bureau van uitgifte: Vonderlaan 22, Apeldoorn.

Nummer 8.

GRATIS.

Dec. 1935.

Nieuws uit Lambarene.

Lambarene,

Zondag 11 Augustus 1935.

Het is nu het droge jaargetij. Grote zandbanken zijn in het stroombed der Ogowe bloot komen te liggen. Andere liggen verraderlijk onder de gele vloed verborgen. Wanneer een stoomboot of een motorboot bij ons aanlegt, is in deze tijd de eerste vraag, of men „er goed door gekomen is.“

op, is tegen de middagtijd het sterkst waar te nemen en verdwijnt weer tegen de avond. Jammer genoeg maakt het ons slechts gedurende 8 tot 10 weken gelukkig.

Eergisteren, de 9e Augustus, verliet ons dokter Goldschmid, om een welverdiend verlof in Europa te gaan doorbrengen. Bij zonsopgang brachten wij hem naar de rivierstoomboot. Enige der

Gezicht van uit onze woning op de lange reeks van daken der ziekenbarakken.
Op de achtergrond de rivier.

Het droge jaargetijde is onze winter. Ofschoon Lambarene slechts ongeveer 60 K.M. zuidelijk van de aequator ligt, krijgen wij iets te voelen van de winter van het Zuidelijk halfrond. Terwijl ik op deze stille Zondagmiddag deze bladzijden schrijf, dringt een tochtje, dat wij reeds koel noemen, van de Zuidpool komend door het muskietengaas mijn kamer binnen. Dit koele luchtstroompje van de Zuidpool zet na zonsondergang

zwarte verplegers konden niet nalaten te wenen, toen ze hem de hand tot afscheid reikten. Door zijn innige goedheid en zijn vriendelijk wezen had hij zich bij de blanken en negers bijzonder bemind gemaakt. Algemeen verheugen we er ons over, dat wij hem terug verwachten kunnen.

Het was van grote waarde voor het ziekenhuis, dat dokter Goldschmid zich in vroeger jaren lange tijd in huidziek-

ten had gespecialiseerd. Zijn grote kennis op dit gebied kwam den negers, die immers veel kwalen van die aard hebben, zeer ten goede. Ook als chirurg had hij grote verdiensten. In de 28 maanden van zijn verblijf in Lambarene heeft hij 570 operaties gedaan en bij 285 geassisteerd.

De 28e Mei kwamen de vrouwelijke arts dokter Anna Wildikann (uit Letland) en twee Zwitserse verpleegsters, Frieda Liechti en Elise Fahrni aan. Op 31 Juli kwam Emma Hausknecht (Elzasserin) voor de derde keer hier werken. Zij zal de plaats innemen van Mathilde Kottmann (Elzasserin) die spoedig de terugreis aanvaarden zal. Met Mathilde Hausknecht kwam Mej. Elsi Brunner uit Zwitserland als vrouwelijke arts mede.

Zo werken hier nu twee vrouwelijke artsen in het ziekenhuis, evenals in de tijd toen Mej. Ilse Schnabel met Mej. Anna Smits hier als vrouwelijke artsen samen waren.

* * *

Om aan een wens van vrienden van het ziekenhuis te voldoen, zal ik proberen een beschrijving te geven van het dagelijks bedrijf ten onzent.

's Morgens, wanneer de eerste gong klinkt om 6.45, begeven zich naar het lagergelegen ziekenhuis de arts, die in de betreffende week de morgenbezoeken in de ziekenzalen te maken heeft; de verpleegster, die ochtenddienst heeft en de verpleegster, die de leidster van de arbeiders is. De laatste houdt appèl over de dagloners van ons ziekenhuis, de begeleiders en geleidsters der zieken, die in staat zijn tot werken, en over de patiënten, die zover genezen zijn, dat ze mee kunnen helpen. Ze deelt onder hen bijlen, zagen, schoppen, harken en kapmessen uit, en geleidt ze naar de plaats van de arbeid, 't zij in het bos, in de aanplanting, in de tuin, hetzij voor

werk in de grond of bij het bouwen, hetzij het slechts is naar de wasserij. Terzelfder tijd houdt de verpleegster in het consultatievertrek appèl over de zwarte verplegers en bezoekt de ernstige patiënten.

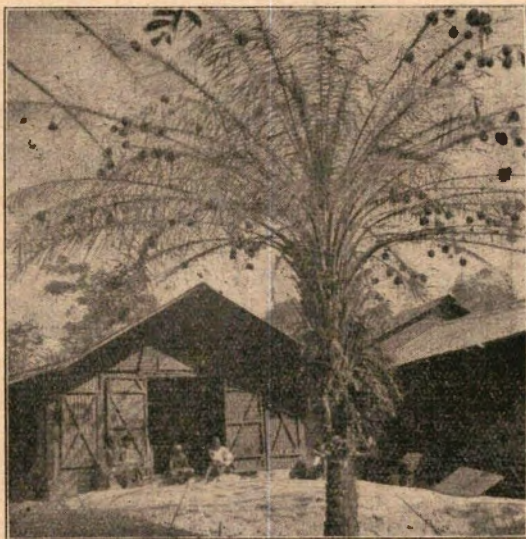
Om half acht roept de gong ons aan het ontbijt. Pas na het ontbijt begint de eigenlijke dienst in het ziekenhuis. Ondanks alle vermaningen kan ik het echter niet verhinderen, dat verpleegsters en artsen, ook wanneer ze geen morgendienst hebben, reeds om 7 uur beneden aan het ziekenhuis zijn. De verpleegster, wier taak het is de verbanden in de zaal der geopereerden gereed te maken, is gewoon, daar reeds om 6 uur 's morgens mee te beginnen. Ik houd echter vast aan het beginsel, dat de hoofdarbeid in het ziekenhuis pas om 8 uur beginnen moet. In het aequatoriale klimaat moet men rekening houden met z'n krachten. Hier kan men slechts drie vijfde deel van het werk, waartoe men in Europa in staat is, presteren. De nieuwelingen en zij, die overijverig zijn, moeten het vaak duur betalen, dat zij dit feit niet onder de ogen zien.

Ook moet er rekening mee gehouden worden, dat de artsen en verpleegsters niet steeds een ongestoorde nachtrust genieten, maar zelfs menigmaal twee tot drie maal in een nacht naar het ziekenhuis beneden geroepen worden. Het zijn juist de wildsten der wilden, die het minst de noodzakelijkheid van een rustige slaap in acht nemen en hen vaak zonder grote noodzaak laten roepen.

Wanneer wij om 8 uur beneden komen, hebben de zes wasvrouwen van het ziekenhuis, onder een dak, dat haar tegen regen en zonneschijn beschermt, reeds de wasketels boven 4 grote vuren opgezet. Het water halen zij uit een in de nabijheid zijnde pomp. Deze wasvrouwen moeten beneden voor het zie-

kenhuis de verbanden, de verbandstoffen en het wasgoed van de operaties wassen. Haar arbeidsveld is juist voor het consultatievertrek, uitziende op de rivier, gelegen, zodat de verpleegsters ze door het venster voortdurend in de gaten kunnen houden en door ze toe te roepen afhouden van babbelen en nietsdoen. Boven, bij de woonhuizen, zijn zes andere wasvrouwen ' bezig met de was der huishouding. ' In de tropen wordt er veel meer wasgoed gebruikt dan in gematigder klimaat. In de warmste tijd gebeurt het wel, dat ieder van ons drie maal per dag schone kleren nodig heeft.

uit een olieachtige, vezelige massa (pulp) die een harde steen omsluiten, waarin een kern aanwezig is. Het werk der palmolievrouwen bestaat daarin, dat zij de olieachtige vezelmasse van de steen losmaken, deze in grote ketels warm maken en de hete massa in een kleine wijnpers doen en er de rode olie uitpersen. De stenen, waarin de kernen der palmnoten zitten, worden later door de bewoners van het ziekenhuis, die slechts tot lichte arbeid in staat zijn — hoofdzakelijk patiënten met voetzweren — opengeslagen. De zakken met de kernen der palmnoten ruilen wij dan op de factoren voor zakken rijst. Jammer ge-

Tussen de ziekenbarakken oliepalmen met nesten van weervogels.

Onder hetzelfde dak als de wasvrouwen van het ziekenhuis, en evenals zij van de consultatiekamer uit te controleren, werken de vier vrouwen, die de palmolie bereiden. De trossen palmnoten worden haar telkens gebracht door twee mannen, die de gehele dag niets anders doen, dan in de palmbomen van onze aanplanting klimmen en de takken afrukken. De palmnoten bestaan

noeg is de waarde dier palmkernen sinds de crisis sterk gedaald. Wij krijgen er nu slechts een vierde deel der rijst voor, welke men er ons voor 1930 voor gaf. De palmkernen zijn zo hard, dat men er de olie niet door persen, doch slechts door een chemisch proces uit winnen kan. Dat kan men in Afrika niet doen. Daarom moet men ze naar Europa zenden. Opdat de palmolievrou-

wen aan haar vrienden en kennissen onze palmolie niet 'cadeau zullen geven, verrichten ze haar werk in een door ijzergaas afgesloten ruimte.

Eveneens voor de vensters van het consultatievertrek verricht de man zijn arbeid, die het hout moet kleinmaken voor de stookplaatsen (vuren) van de wasvrouwen voor het ziekenhuis, zowel als voor de palmolievrouwen. Voor hem gelden de meest opwekkende toeroepen der verpleegsters. Van nature behept met een aangeboren luiheid en geneigd tot spraakzaamheid, laat hij de bijl rusten om met ieder, die voorbijkomt een gesprek aan te knopen. Bovendien wordt dat, wat hij aan arbeidsijver nog voor de dag kan brengen, geremd door zijn waarneming, dat de was- en palmolievrouwen onverantwoordelijk verkwistend omspringen met het door hem gehakte hout. Vóór de ketels nog gereed zijn om opgezet te worden, hebben zij reeds een ontzettend vuur branden; en wanneer het alweer tijd is om de ketels van het vuur af te nemen, leggen ze er toch nog eens een overvloed van hout op, hetwelk dan natuurlijk voor niets brandt. Door een rechtschapen vlijt bestrijdt de houthakker dus de materiaal-verkwisting, terwijl hij door slechts matige ijver de rationalisering van het bedrijf bevordert. Daarom behandel ik hem, indien de verpleegsters hem voor mijn 'gericht voeren, met zachtmoedigheid.

Altijd weer de vraag naar hout! Minstens zes mensen zijn dagelijks bezig met bomen omhouwen, in stukken hakken en het hout dat voor het ziekenhuis nodig is, aanvoeren. Tussen het ziekenhuis en het woud is in de loop der jaren onze aanplanting ontstaan. Het woud ligt nu ruim een half uur van het ziekenhuis verwijderd. In de bergachtige streken zijn wagens niet te gebruiken. Al het hout moet aangedragen worden. En niet alleen de was-

palmolievrouwen gebruiken hout. Daar zijn immers nog de vuren die de ganse dag branden voor desinfectie der instrumenten, de vuren voor het eten, dat onder toezicht der verpleegsters voor de ernstige patiënten en de krankzinnigen gekookt wordt, de vuren, die in de barakken der dysenteriepatiënten, tot wie geen familieleden toegelaten worden, door zwarte verplegers dag en nacht onderhouden worden. Daarbij komt nog het hout, dat boven in onze huishouding gebruikt wordt voor onze keuken, voor de bakoven en voor de was onzer huishouding.

Menigmaal krijgen wij hele vloten heerlijk okoume-hout, dat 'om de een of andere reden onverkoopbaar is, cadeau van houthandelaars. Een verpleegster haalt ze dan met behulp van enige negers af en laat ze de stroom afdrijven naar het ziekenhuis. Maar het stukzagen dezer machtige stammen is zeer vermoeiend.

Daar de wasvrouwen zowel die voor de huishouding als voor het ziekenhuis en de palmolievrouwen worden gekozen uit de begeleidsters der zieken en zodoende voortdurend wisselen, is er niet aan te denken haar een spaarzaam houtverbruik te leren, noch enige oordeelkundige wijze van werken. Daardoor wordt het werk der verpleegsters buitengewoon verzaagd.

Voor de vuren, waarop zijzelf hun eten koken en die zij van de vroege morgen tot in de nacht aanhouden, halen de zieken en hun begeleiders zelf het hout uit het bos. Helaas weten zij er ook raad mee, zich uit de houtvoorraden van het ziekenhuis, waarvoor we niet voldoende afsluitbare schuren hebben, wat ze nodig hebben te gappen. Ook de balken en planken, die bestemd zijn voor de gebouwen, zijn voor hen niet veilig.

* * *

Van 8 uur af, wanneer de tweede gong geluid heeft, beginnen de patiënten uit het ziekenhuis en ook die, welke van heinde en ver komen, zich te verzamelen voor de landwaartsgelegen zijde van het consultatievertrek. Onder de grote paalbouw voor de geopereerden zijn houten zitbanken aangebracht, waarop ze kunnen zitten of liggen en waaronder ze beschut zijn voor zon en regen.

Driemaal per week, op de dagen, wanneer de injecties gegeven worden, gaat de zwarte verpleger Dominik om 8 uur met een grote koeienklok door het ziekenhuis en roept de slaapzieken, de melaatsen, de patiënten, die elephantiasis-tumoren hebben, de tuberculeusen en zij, die in aanmerking komen voor inspuitingen met neo-salvarsan, bij elkaar. Het duurt wel een uur, voordat hij tenminste een deel van hen verzameld heeft. Opdat zij al wachtende niet weer zullen weglopen, worden zij in een grote, door ijzerdraadgaas afgesloten ruimte van de consultatiekamer ingesloten, waaruit er dan telkens één te voorschijn gehaald wordt, wiens beurt het is. Bij het appèl echter, dat de arts, die zich met de injecties bemoeit, volgens de lijst houdt, gebeurt het, dat minstens een derde deel der betreffende patiënten ontbreekt. Nu begeeft zich Dominik, die het meeste gezag over de patiënten bezit en de vindingrijkste kop onder zijn collega's heeft, weder op weg. Hij zoekt de zieken, die verzuimden te komen, en die op de trap der aanlegplaats zitten en elkaar verhalen vertellen, hij zoekt ze onder de badenden, onder de vissenden, onder hen, die hout halen en onder hen, die palmnoten uitzoeken en drijft ze als een kudde voor zich uit naar het ziekenhuis toe. De „onverbeterlijken” op te sporen, probeert hij maar niet. Deze gaan de gehele morgen in het bos of in de aanplanting en duiken pas op in de loop

van de namiddag of tegen de avond in het consultatievertrek, om daar verwijtend vast te stellen, dat ze nog niet „ingespoten” zijn. Dat de voor hen benodigde oplossing nu weer opnieuw moet klaargemaakt worden, laat hen onverschillig. Tevergeefs proberen we hen duidelijk te maken, hoezeer ze ons de arbeid verzwaren, door geen rekening te houden met dag en uur. Niet eens door het feit, dat zij bij wederhaald niet op de juiste tijd verschijnen voor een of twee dagen het eten moeten missen, laten zij zich nauwgezetheid leren. Ze vinden steeds helpende vrienden, die hen uit eigen kookpot mee laten eten en behoeven daarom de grondregel, dat vrijheid het hoogste goed is, niet ontrouw te worden.

De injecties worden door den verpleger N'Yama gegeven. Hij bekleedt dit ambt reeds sinds jaren en is een virtuoos bij het opsporen van aderen, die zich noch door het oog, noch door betastende vingers laten waarnemen. De oplossingen maakt hij gereed onder toezicht van den arts, die hem ook de juiste dosis voor elken patiënt aangeeft. Voor tryparsamid, dat voor de slaapzieken gebruikt wordt, en voor andere medicamenten, wordt de dosis berekend naar het lichaamsgewicht der patiënten. Een personenweegschaal, die ons op verzoek van den heer Holm, den Zweedse arts, die over de slaapzieken ging, door een Zweedse dame werd geschonken, stelt ons in staat wekelijks het lichaamsgewicht dier patiënten, waarvoor het nodig is, vast te stellen.

* * *

Donderdag 15 Augustus.

De arbeid is onder de drie artsen in de regel op de volgende wijze verdeeld: de ene heeft de blanke patiënten, de krankzinnigen, de uralogische gevallen onder zich, verricht het voornaamste

werk in de operatiezaal en bewaart de orde in de apotheek; de andere bemoeit zich hoofdzakelijk met de melaatsen, de slaapzieken, de tuberculosen, de mensen, die tropische voetzweren hebben en de zwarte kraamvrouwen en heeft toezicht te houden over alle patiënten, die regelmatig subcutane, intramusculaire of intraveneuse injecties moeten hebben; de derde arts neemt een deel der operaties voor zijn rekening, heeft de verantwoordelijkheid voor alle verbanden der geopereerden en van hen, die door een ongeval verwond werden en draagt zorg voor de dysenterie-patiënten.

Van de 8 verpleegsters zijn er 3 in de huishouding, in de keuken, in de tuin en met de dieren bezig. Een dezer verpleegsters verzorgt ook de moederloze kleine kinderen, die bij ons met de fles worden grootgebracht. Deze kinderen, gewoonlijk zijn er 10 tot 12, brengen de dag door in een luchtig vertrek, dat door muskietengaas beschermd is, onder toezicht van een vrouw. 's Nachts echter zijn ze bij de familieleden, die ze bij ons gebracht hebben. Deze familieleden zijn verplicht bij ons te blijven om het wasgoed der kinderen te behandelen, indien ze daartoe in staat zijn en werk voor het ziekenhuis te verrichten als vergoeding voor de melk, die de kinderen krijgen. Gewoonlijk is de vader, of een oude tante of de grootmoeder met het kind hier. Voor deze begeleiders heb ik naast het tehuis der zuigelingen, een gebouw met 8 kamers ingericht, zodat de kinderen voortdurend onder toezicht der verpleegsters zijn.

Een vierde verpleegster heeft de arbeiders onder zich. Haar hoofdwerk bestaat er in de aanplanting te onderhouden, toezicht te houden over het inzamelen der bananen en palmnoten, die geplante vruchtbomen, die tot ze groot zijn, zeer bedreigd worden door zwammen en sprinkhanen, goed te verzorgen, het rooien van het oerwoud te leiden

en het ziekenhuis het nodige brandhout te bezorgen.

De 4 verpleegsters, die haar werkzaamheid bij de zieken vinden, verdelen de arbeid onder elkaar op de volgende manier: De eerste heeft dienst in de operatiezaal, steriliseert de operatiewas en de verbandstoffen en houdt toezicht op de wasvrouwen die de was te reinigen hebben, welke uit de operatiezaal komt; de tweede maakt de verbanden gereed voor de geopereerden en de door een ongeval gewonden, verzorgt de blanke patiënten en helpt de verpleegster der operatiezaal; de derde neemt de dienst in de consultatiekamer waar, deelt naar aanwijzing van den arts de medicijnen aan de patiënten uit, verpleegt de zwarte kraamvrouwen en de pas geboren en draagt zorg voor de ernstige patiënten, die in de barakken liggen; de vierde moet de tropische zweren verbinden (wat verscheiden uren per dag kost) de kfrankzinnigen verplegen, toezicht houden op de palmolievrouwen, de bananen en maniokstangen tot voeding der zieken inkopen, het eten uitdelen en voor zindelijkheid in de barakken en in het ziekenhuis zorgen.

De bananen en maniok brengen de inboorlingen uit de nabijheid en uit verafgelegen dorpen, dikwijls van meer dan 60 K.M. verwijderd, op de dagelijks door de 4e verpleegster gehouden markt in het ziekenhuis. Het werk van deze verpleegster zou gemakkelijk zijn, indien de leveranciers allen tegelijk 's morgens op een bepaald uur kwamen. Dit kunnen we echter nooit bereiken, omdat ze geen horloges bezitten, uit verscheiden streken en van verschillende afstanden komen en onderweg door tornado's opgehouden kunnen worden. Zo moet de verpleegster soms drie tot viermaal per dag markt houden. En ze kan de leveranciers niet laten wachten, daar deze zo mogelijk voor de nacht, uit angst voor de nijlpaarden, weer terugkeren

willen. Bederft ze het bij hen en blijven tengevolge daarvan de bananen- en maniokleveranties uit, dan betekent dit een ongeluk voor het ziekenhuis.

Want dan moeten de patiënten met rijst gevoed worden, waarvan ze niet houden en die ze niet goed verdragen kunnen. In elk geval bestaat in de regel de helft der voeding, die wij uitdelen, uit rijst. In doorsnee gebruiken wij voor de zieken, hun begeleiders en het negerpersoneel ongeveer 100 kilo rijst per dag.

De verpleegster, die dus de markt te verzorgen heeft, moet goede vrienden blijven met de leveranciers. Wanneer haar gemeld wordt, dat er bananen en maniok aan de oever wordt uitgeladen en naar de plaats voor de consultatiekamer wordt gebracht, dan kan ze niet eerst de verbanden, waarmee ze juist bezig was, afmaken, maar moet onmiddellijk naar buiten gaan en de koop sluiten. En welk een geduld moet ze met de kooplui hebben! Ze kan zich de mond droogpraten, voor ze de mensen, die het gewicht niet kunnen aflezen en niet optellen of vermenigvuldigen kunnen, duidelijk kan maken, dat de bananen en de maniok zo en zoveel wegen en dat dit bij een prijs van zo en zoveel per kilo, zo en zoveel bedraagt.

Eenmaal hebben de kooplui ons in de steek gelaten, omdat ze het aan de weegschaal weten, dat ze niet zoveel uitbetaald kregen, als ze verwacht hadden. Het hielp niets, dat de weegschaal gecontroleerd werd en hun verzekerd kon worden, dat hij zeer getrouw het gewicht aangaf. Toen schilderden we de schaal opnieuw. Ik riep de twijfelaars er bij en vroeg hen, of ze in ernst meenden, dat een zo mooi geverfde weegschaal, niet goed zou wegen. Voor dit argument konden ze niet ontoegankelijk blijven en ze brachten daarna weer regelmatig bananen en maniok.

Om half elf laat de vierde verpleegster de hoorn blazen, dat het begin betekent van de uitdeling der rantsoenen. Deze rantsoenen deelt ze uit vanuit een klein vertrek, gelijkvloers, waarin een grote vensteropening is met een grote vensterbank. De patiënten defileren langs het venster en bekomen hun rantsoen, dat op de vensterbank wordt neergelegd. Voor iemand echter iets krijgt, moet iedereen de kaart met zijn naam en nummer overreiken, opdat de verpleegster op haar lijst een kruisje plaatst achter de naam en het nummer, als bewijs, dat de betreffende voor deze dag zijn eten ontvangen heeft. Vroeger kwam het voor, dat de een of ander bij een uitdeling vier maal voorbij het venster trok en viermaal eten ontving.

De gewone zieken en hun begeleiders krijgen het voedsel niet gekookt, maar slechts het materiaal voor twee maaltijden, die zij in hun eigen kookpotten boven hun vuurtjes naar hun smaak zelf bereiden. Wanneer wij voldoende bananen en maniok hebben, dan ontvangen ze hun ganse rantsoen in bananen en maniok. Bovendien krijgen ze nog wat zout en een grote lepel vol palmolie, bij wijze van vet. Twee of driemaal in de week ontvangen ze nog een stuk gedroogde vis, die wij van de grote Oceaanvisserijen ten Noorden der uitmonding van de Senegal kopen.

Zijn er geen bananen en geen maniok voorhanden, dan delen we rijst uit. Kunnen we slechts een deel der rantsoenen in bananen of maniokstangen geven, dan gebruiken wij deze voor de ernstige patiënten en voor de begeleiders en begeleidsters der zieken, die voor het ziekenhuis arbeid verrichten.

De bananen, die wij voor rantsoenen uitreiken, zijn niet de zoete bananen, zoals ze ook op de Europese markten te vinden zijn, doch bananen, die men alleen gekookt eten kan. Hun voedingswaarde is veel groter dan die der zoete

bananen. Zoete bananen krijgen onze mensen alleen als toegift, wanneer we ze met rijst moeten voeden.

In onze aanplanting telen we slechts zoete bananen. Deze hebben veel minder verzorging nodig, dan de kook-bananen. Wanneer we zelf kook-bananen verbouwen gingen, zouden ze ons duurder te staan komen dan die, welke wij van de dorpslui kopen.

Alle bewoners van het ziekenhuis hebben verlof, zich naar hun behoefte in de aanplanting te voorzien van palmnoten, zoete bananen, papayavruchten, citroenen en mangavruchten. Zo zijn we er zeker van, dat, wanneer we ze met rijst moeten voeden, ze tevens nog vitaminen bekomen. Een heerlijke toegift vormen de papayavruchten, die er uitzien als kleine meloenen en er in smaak ook iets op gelijken. Ik heb honderden papayastruiken aangeplant, wat veel werk en een grote uitgave betekent. Ze gedijen en dragen n.l. slechts goed, wanneer men grote kuilen (1½ M. breed en 2 M. diep) voor de plant uitgraaft en deze vult met beste zwarte aarde.

Bij elke middagmaaltijd komen bij ons papayavruchten op tafel. De nieuwe artsen en verpleegsters hebben echter enige tijd nodig voor zij ze lekker gaan vinden. Voor de wilden uit het binnenland zijn deze waardevolle vruchten iets onbekends. Ze roeren ze niet aan.

Het heeft geen zin, cacao voor onze zieken te planten. Zij maken er geen gebruik van. Ook koffie versmaden zij. Binnen enige jaren zullen de vele door ons geplante broodvruchtboomen gaan dragen. Daardoor zal ons de voeding der zieken en hun begeleiders aanmerkelijk verlicht worden.

Het ambt van de verpleegster, die de rantsoenen uitdeelt, wordt daardoor verzwaaard, dat zij aan de mensen, die voor haar defileren, ook de porties eten moet meegeven voor hen, die bedlegerig zijn.

Ze is er zeker van, dat ze ontvangen, maar niet, dat ze werkelijk afgeleverd worden.

Een rechte wilde, maakt er geen gewetensbezwaar van, van een bedlegerige zieke, die aan zijn hoede is toevertrouwd, het eten zelf te verorberen.

Bovendien hebben de beide verpleegsters, die de bedlegerige zieken in de barakken moeten verzorgen, grote moeite met die, welke zonder familieleden bij ons zijn. Weliswaar zijn er genoeg lichte patiënten, die men als hun verzorgers zou kunnen aanstellen. Een andere zaak is het evenwel van deze gedaan te krijgen, dat zij hun plichten wel goed vervullen, wat betekent, dat ze voor de zieken het eten koken en brengen, drinkwater voor hen halen en steeds in hun omgeving zijn voor allerlei kleine diensten, inplaats van hun tijd naar eigen zin door te brengen.

Dat iemand oppasser zou zijn bij een zieke, die niet tot zijn stam behoort, wagen wij slechts met schroom van hen te vragen. Wij weten vooruit, dat hij dit als een ongehoorde eis zal beschouwen en in menig geval noch door vriendelijke woorden, noch door geschenken, noch door bedreigingen, noch door straffen ertoe te bewegen zal zijn, dezen „vreemde” een naastendienst te bewijzen. Maar zelfs zij, die tot eenzelfde stam behoren, geven zich gewoonlijk slechts tamelijk onwillig voor zulk een ambt en moeten zeer streng gecontroleerd worden. Dikwijls zijn de verpleegsters helemaal vertwijfeld wegens allerlei moeilijkheden, die haar het probleem van „oppassen” voor de bedlegerigen berokkent.

Onze 8 zwarte verplegers hebben het zo druk, dat zij zich niet op voldoende wijze met een afzonderlijken patiënt in de barakken bemoeien kunnen. We kunnen er niet aan denken om nog meer betaalde zwarte verplegers in dienst te nemen, terwijl de lichte patiënten toch best die oppassersdiensten zouden kun-

nen verrichten. Daarom kwellen we er ons steeds weer mee om den wilden aan het verstand te brengen, dat de zieke, die we hun willen toevertrouwen, hun naaste is. Beleven we het, dat hij ons begrijpt, dan is onze vreugde groot.

* * *

Drie morgens per week (Maandag, Woensdag en Vrijdag) zijn bestemd voor het geven van consultatie aan hen, die van buiten komen en voor de opname van zieken. Op de andere drie morgens (Dinsdag, Donderdag en Zaterdag) hebben de operaties plaats.

Deze indeling van de arbeid kunnen we echter niet streng doorvoeren. Het gebeurt, dat we wekenlang genoodzaakt zijn, iedere morgen te opereren, omdat we anders niet met het chirurgische werk klaar kunnen komen. Aan de andere kant kunnen we niet verhinderen, dat ook op de drie ochtenden, welke voor operaties bestemd zijn, van buiten af mensen komen ter consultatie en zieken bij ons aankomen om opgenomen te worden. Aan hen, die van ver af in een kano naar ons toekomen, kunnen we niet voorschrijven, op welke tijd ze landen mogen. En wanneer op een operatiedag een kano, van ergens ver weg naar Lambarene komt voor een rechtszaak of voor de markt en zieken, die uit genade of barmhartigheid werden meegenomen, bij ons afzet, dan kunnen wij deze de consultatie of een opname niet weigeren.

Menigmaal zijn veel zieken, in het bijzonder oude en alleenstaande mensen alleen in staat om naar ons toe te komen, wanneer er zich voor hen een dergelijk „meevaren mogen” voordoet.

Daarom moeten wij ons maar van al te grote securiteit in deze vrijhouden en ons tevreden stellen met een ongewisse indeling van het werk.

Op de consultatiemorgen worden ook de injecties gegeven.

Op de morgen, die bestemd is voor consultatie, zijn alle drie artsen, indien er geen operatie tussenkamt, bezig met het onderzoeken der patiënten en het opnemen van nieuwaangekomen zieken. Elk van hen heeft een zwarten verpleger als tolk bij zich. Hoofdzakelijk hebben wij met zes verschillende negertalen te doen.

Iedere arts haalt zelf zijn eigen patiënten uit de groep, die op de binnenplaats staat of uit hen die op de banken zitten onder de zaal der geopereerden. Zou men het aan de zwarte ziekenverplegers overlaten de keuze te stellen, dan zouden ze in verzoeking komen, geschenken te vragen van de wachtenden, die het eerst geholpen wilden worden.

Bij het uitzoeken houdt de arts er rekening mee, dat er zieken bij zijn, die met een of andere gelegenheid gekomen zijn en daarmee ook weer terugkeren moeten. Want de goedheid der mensen, die ze uit genade of barmhartigheid lieten meereizen, reikt niet zo ver, dat ze op de terugweg ook nog op ze zouden wachten. De arts let er tevens op de lichte gevallen het eerst aan de beurt te laten komen en af te handelen. Zij, voor wie een onderzoek in het laboratorium nodig is en waarbij de microscoop geraadpleegd moet worden, worden opzij gezet.

Voor iederen patiënt wordt een kaart, waarin een gaatje geslagen is, zoals men ze aan een koffer hangt, ingevuld. Op die kaart staat de datum van zijn consult of zijn opname, zijn naam, het nummer dat hij in het ziekenhuis heeft, zijn ouderdom, zijn woonplaats en de diagnose.

Een moeder, die enige tijd met een dochttertje bij ons was, gaf, toen de arts bij het ter hand stellen van het aanhangadres naar de naam van de kleine patiënt vroeg, op, dat zij Crisis, heette. Een verwonderd gezicht van den arts

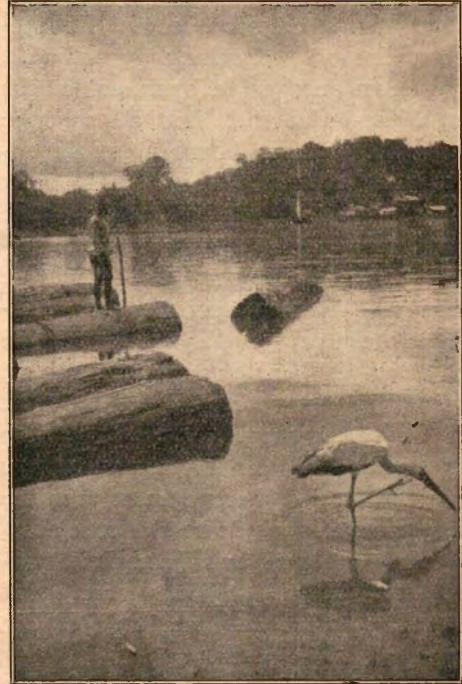
en nogmaals vragen. „Ze heet Crisis”, zegt de moeder, „omdat ze geboren werd, toen de crisis begon. Daarom juist hebben we haar deze naam gegeven”. Dergelijke namen, die een of andere betekenis hebben, komen we hier niet zelden tegen.

Wanneer op de 1e Augustus, de Zwitserse Nationale dag, in het ziekenhuis een meisje geboren wordt, dan krijgt ze, naar een door een Zwitserse verpleegster ingestelde regel, de naam Helvetia.

Op de aanhangkaart van de zieken, die in het ziekenhuis worden opgenomen, wordt ook nog vermeld, of ze etensrantsoenen bekomen zullen of niet. Mensen uit de naaste omgeving — daaronder verstaan we binnen een kring van 30—40 K.M. — worden door ons niet gevoed. Hun familieleden moeten ze van bananen en maniok voorzien. Eveneens moeten de mensen, van wie we kunnen aannemen, dat ze niet onbemiddeld zijn, zich voedsel voor eigen rekening aanschaffen. Maar het onderscheid te maken tussen hen, die met en die zonder verpleging in het ziekenhuis zullen vertoeven, is soms moeielijk te maken. Tot ze in deze zaak enige ervaring bekomen hebben, wenden zich de nieuwe artsen steeds om raad bij hen, die reeds langer hier zijn. Als grondregel ga ik steeds uit van de mening, dat we liever een zieke voeden, die zich misschien zelf zou kunnen helpen, dan er een onrechtvaardig honger te laten leiden.

Het gebeurt ook wel, dat sommige patiënten enige tijd zichzelf verplegen kunnen, doch later, wanneer hun de middelen gaan ontbreken, of hun bloedverwanten er genoeg van krijgen, dagenlang onderweg te zijn om bananen of maniok te brengen, door ons gevoed moeten worden. Enige weken geleden moest ik vaststellen, dat een goeude hoofdman uit het binnen-

land, die naar ons toe gekomen was om zich te laten opereren, met zijn beide vrouwen van ons eten moesten bekomen. Op een reis, ver van zijn dorp, had hij plotseling moeten besluiten, zich van zijn breuk, die hem veel last begon te bezorgen, te laten bevrijden. Zo verbleef dus de goeude hoofdman als een arme vreemdeling bij ons. Voor het voedsel, dat ze ontvingen, moesten zijn beide vrouwen het nederig baantje van wasvrouw vervullen. Hij zelf beloofde het ziekenhuis voor zijn operatie en verpleging een mooi geschenk, dat echter nog steeds niet gekomen is.

Hout voor het Ziekenhuis aan de wal. Op de voorgrond de ooievaar van het Ziekenhuis.

De doorboorde kaart draagt de patiënt, in zijn kroeshaar gebonden of aan een ketting hangend om zijn hals, steeds bij zich, om deze aan den arts of de verpleegster op aanvraag te tonen.

Ook de begeleiders der zieken ontvangen zulke kaarten. Hierop staat ver-

meld de naam en het nummer van de betreffende zieke, de naam van den begeleider en een aantekening, of deze geheel door wachtdienst bij den patient in beslag genomen wordt of, dat hij ook werk voor het ziekenhuis verrichten kan. Ieder van ons is dus in staat, zich omtrent elken neger, dien hij in het ziekenhuis aantreft, door een blik op de kaart, welke hij steeds op zich dragen moet, spoedig te oriënteren.

Voor elke zieke wordt bovendien nog een tweede, grotere kaart ingevuld, waarop de geschiedenis van de patient, de diagnose en de behandeling vermeld staan. Op deze kaarten, die in het consultatievertrek blijven, worden dan de resultaten der latere onderzoekingen en het verloop der ziekte aangetekend.

Wordt een patient ontslagen, dan behoudt hij de kleine kaart, om ze te tonen, wanneer hij later weer bij ons ter behandeling komt. Nu wordt echter de hoek, waarop vermeld staat, dat hij voedsel ontvangt, afgesneden, omdat hij haar anders aan een vriend kan geven en dezen daardoor in de gelegenheid zou stellen, indien de verpleegster niet secuur oppast, zich onder dubbele naam een dubbel rantsoen te verschaffen. Het is ook reeds voorgekomen, dat patienten, die in staat waren om ontslagen te worden, voorgaven, dat ze hun kaart verloren hadden, om ze, met de aanwijzing voor een rantsoen, aan anderen te kunnen geven.

* * *

Zondag 18 Augustus 1935.

Wanneer de gong om 12½ uur ons aan de maaltijd roept, zijn we gewoonlijk nog niet klaar met onze consultatie.

Op de operatiemorgen zijn twee artsen in de operatiezaal bezig. De derde neemt het lopende werk waar in het ziekenhuis, onderzoekt nieuw aangekomen patiënten en verleent, voor zover de tijd hem dit veroorlooft, consulten.

Van 1—2 uur moeten de artsen en verpleegsters rusten, om weer fris te zijn voor het werk van de namiddag. Aan de aequator is zo'n siesta zeker noodzakelijk. Van twee uur of houden de artsen zich bezig met de mensen, die voor consultatie of voor opname kwamen, voorzover zij 's morgens niet geholpen konden worden.

Uit het woud wordt brandstof voor het Ziekenhuis thuis gebracht.

Maar 's middags houden we ons hoofdzakelijk bezig met de zwaar zieken, die bij ons liggen. In de namiddag moeten ook alle onderzoekingen, die menigmaal zo tijdrovend zijn, ondernomen worden tot vaststelling of verzekering der diagnose. Hoe gelukkig zijn we, dat we met meerdere artsen zijn en als collega's elkaars mening kunnen vragen. Als grondregel geldt bij ons, dat wie van ons een zwaar geval te behandelen heeft, er

met zijn collega's over spreekt. Ook heeft ieder van ons het recht met zijn collega ongevraagd over ieder zijner patiënten van gedachten te wisselen, hem zijn mening over de diagnose mee te delen en te beraadslagen over de behandeling, die gegeven moet worden. In moeilijke gevallen beslist de arts, die het langst te Lambarene vertoefd heeft, over de behandeling en neemt daarmee de verantwoordelijkheid op zich.

De avondbezoeken maken de artsen, voor zover hun werk dat toelaat, met elkaar.

* * *

Van ver gekomen zieken weer huiswaarts te zenden, levert ons, zoals ik reeds in vroegere berichten vermeldde, grote moeilijkheden op. We zijn erop aangewezen, dat zij door stoom- of motorboten op hun doorvaart meege- nomen worden. Opdat we geen enkele gelegenheid zullen verzuimen, hebben de beide verpleegsters, die haar bezigheden in de consultatiekamer hebben en van daaruit een uitkijk op de aanleg- plaats, de opdracht, onmiddellijk bij den bezitter van iedere boot, die aanlegt of bij den zwarten stuurman inlichtingen in te winnen, of deze boot in aan- merking komt voor het thuis brengen der genezen patiënten. Daar er elke dag meerdere vaartuigen bij ons aanleggen, bezorgt dit de verpleegster menige gang naar de landingsplaats. De bezitters of kapiteins der boten tonen natuurlijk geen grote begeestering om onze wilden voor niets als passagiers met zich mee te nemen en de boot nog meer te be- lasten, dan ze reeds gewoonlijk is. Wan- neer we dus niet het initiatief nemen om hun naar het doel van hun reis te vragen en ze dringend te verzoeken om de patiënten mee te nemen, varen ze zonder meer door. Slechts weinig be- zitters of kapiteins van boten zijn zo

welwillend, dat zij uit zichzelf aan- bieden, de mensen mee te nemen.

Wanneer het gebleken is, dat er een boot voor ons in aanmerking komt, dan wordt Dominik onmiddellijk met een bel, gelijkende op die der spoorwegbe- ambten, die ermee voor het vertrek der treinen zwaaien, door alle barakken ge- stuurd en roept: Vaargelegenheid in de richting zo en zo. Zij die mede wil- len, moeten dan dadelijk in het consul- tatievertrek komen. Hier, waar dan al het andere werk tijdelijk rust, stelt de arts vast, of de betreffende mensen wer- kelijk ontslagen kunnen worden. Ter- wijl hij voor hen een aanbeveling schrijft voor de ambtenaren, bij wie ze op hun doorreis komen en de verpleegster een voedselvoorraad voor meerdere dagen inpakt en een geschenk voor hen, die werk verricht hebben, klaar legt, halen zij zelf hun eigendommen uit de barak- ken. Maar deze tocht kan men ze niet alleen laten maken. Elken neger, die ver- trekken zal, wordt een zwarte verpleger meegegeven, opdat hij spoed maakt en niet in het ziekenhuis rondgaat, om van alle bekenden een langdurig af- scheid te nemen. De kapiteins der bo- ten hebben haast om weg te komen. Maar voor onze wilden speelt de tijd geen rol. Menigmaal moeten we de mensen, die vertrekken zullen, ook nog in de aanplanting laten zoeken. On- danks alle moeite, welke we ons geven, duurt het dikwijls langer dan een uur, voor de mensen in de boot zijn. Artsen en verpleegsters zijn van het heen en weerlopen, het gereedmaken en roepen in zo'n vlug tempo buitengewoon ver- moeid. En steeds moeten wij nog vre- zen, dat de zaak toch nog niet vlug genoeg gaat en dat de bezitter of ka- pitein van de boot niet spoedig weer bij ons aan zal leggen, om de kans te lopen mensen mee te moeten nemen en daardoor nog tijd te verliezen ook.

Slechts zelden weten we vooruit, wan-

neer een boot bij ons langs zal komen, en kunnen we de mensen dan rustig uitzoeken en voor de reis uitrusten.

* * *

Zaterdagmiddags om twee uur begint de grote schoonmaak in en buiten de barakken. Hiertoe worden alle vrouwen, voor zover ze in staat tot werken zijn, opgeroepen. Het commando over deze troep heeft de vierde ziekenhuis-verpleegster. Als adjudant wordt haar Dominik toegevoegd. Nadat in en om de barakken en in de straten van het ziekenhuis alles schoongemaakt is, worden er groepen gevormd, die op het terrein, de rivier en op de heuvel alle weggegooide flessen, blikken bussen en stukken vaatwerk bij elkaar zoeken. Het is een toneel, dat gelijk op de schilderij van Millet van de vrouwen, die aren lezen.

Waar komen die vele blikjes vandaan?

Van het ziekenhuis krijgen de negers lege melkblikken, petroleum- en benzinebussen, waarvan zij zich bedienen voor het in ontvangstnemen van palmolie, bij het waterhalen, als drinkgerei, voor het bewaren van zout en palmnoten en voor het koken. Deze blikken, evenals de flessen, waarin ze de rijst bewaren, werpen ze, wanneer ze ze niet meer nodig hebben, achteloos in het gras rondom het ziekenhuis neer. In deze blikken en bussen verzamelt zich dan het regenwater, zodat ze uitstekende broedplaatsen zijn voor de muskieten, die de malaria verspreiden. Tot de werkzaamste voorbehoedmiddelen tegen malaria behoort dus voor alles de strijd tegen de in de omgeving der huizen liggende blikken en flessen.

Als een herdershond loopt Dominik rondom de ver uit elkaar zwermdende vrouwengroep, omdat anders de deelneemsters aan de grote schoonmaak van lieverlee in de barakken en tussen de bananenstruiken zouden verdwijnen

en de verpleegster ten laatste alleen zou blijven op het uitgestrekte terrein. De bij elkaar gezochte blikken en de verzamelde afval vullen een grote kist, die op draagbaren naar de rivier wordt gebracht en verder door cano's aan de grote stroom worden toevertrouwd. Gewoonlijk is de grote schoonmaak pas tegen de nacht afgelopen.

Dat men zozeer acht geeft op reinheid in de woonvertrekken, is voor de wilden iets heel onbegrijpelijks. Het kan hen niets schelen, dat in verloop van jaren, heuvels van vuil en oude blikken rondom hun dorpen zich opstapelen. Tevergeefs trachten we hun te verklaren, dat dit de hoofdoorzaak is der koortsen, waaronder zij en hun arme kinderen zo lijden.

* * *

's Middags op de laatste dag der maand wordt het maandelijks appèl gehouden. Omdat onze wilden zeer dikwijls wegvaren, zonder dat te vermelden, moeten wij van tijd tot tijd vaststellen, wie op de lijst der inwoners van het ziekenhuis nog kunnen blijven staan of doorgestreept moeten worden. Bovendien geeft het appèl ons gelegenheid, alle vragen, die de zieken of hun begeleiders betreffen, in gemeenschappelijke bespreking tot een oplossing te brengen... Om 2 uur nemen de artsen en de verpleegsters van het ziekenhuis, omgeven door de zwarte verplegers, plaats aan een tafel in de consultatiekamer. De inwoners van het ziekenhuis komen door de ene deur binnen en gaan door de andere weer naar buiten. Voor dit appèl heeft een verpleegster de lijst van alle zieken en hun begeleiders, die zich volgens onze kaarten in het ziekenhuis bevinden moeten, samengesteld. Eerst laten de verpleegsters de kaarten zien der bedlegerige patiënten, waarvoor zij verantwoordelijk zijn. Ondertussen heeft Dominik de

mensen buiten in de volgorde waarin ze opgeroepen zullen worden, opgesteld. Ten eerste komen de arbeiders aan de beurt, die ons van de grote houtkapplaatsen werden toegezonden. Dominik roept ze naar een voor allen bestemde volgorde af. „Houtwerf C. E. F. A. bij Ayem!” ... „Houtwerf C. C. A. E. F. bij het Ogowe meer” ... „Houtwerf Polidorf

Ongeveer 4 uren duurt het, eer de 300 zieken en hun begeleiders aan de artsen en verpleegsters voorbijgegaan zijn. Iedere haast bij het houden van het appèl is uit den boze. Rustig worden alle vragen, die er ten opzichte van een gast van het ziekenhuis rijzen, tussen artsen en verpleegsters besproken. Het gaat over diagnose en verpleging

Neger-zuigelingen, in het Ziekenhuis geboren.

in de Manga-rivier” ... „Houtwerf S. H. O. in de Manga-rivier” ... en zo verder. De overige inwoners van het ziekenhuis worden afgeroepen naar de verschillende streken. „De mensen uit het binnenland bij Koula—Moutou!” ... „De mensen van de boven Ogowel” ... „De mensen uit de omgeving van N' Djole!” ... „De mensen van het zendingsstation Samkita!” ... „De mensen uit de streek van de Manga rivier!” ... „De mensen uit de omgeving van de N' Goénje rivier!” ... „De mensen van de Protestantse zending te Lambarene!” ... „De mensen van de Katholieke Missie te Lambarene!” ... „De mensen van de meren bij N' Gomol!” ... „De mensen van het Azingo-meer!” ... „De mensen van het N' Kovie-meer!” ... „De mensen van het Gome-meer!” ...

van den patiënt, over zijn recht op het voedselrantsoen, over de tijd van zijn ontslag. Ieder gast van het ziekenhuis mag zijn bezwaren en wensen uiten; hij moet echter ook goed beseffen, dat de verpleegsters en de zwarte verplegers alle weerspannigheid, waaraan hij zich schuldig maakt, aanbrenge. Het appèl is ook het uur van rechtspraak. Als het uur der rechtspraak wordt het vooral gevreesd door de begeleiders en vrouwen der patiënten en van hen, die genezen zijn. Want nu komt het ter sprake tussen artsen, verpleegsters en zwarte verplegers of deze vrouw of die begeleider wel geheel door de verpleging van hun zieke worden opgeëist, of dat zij ook nog werk voor het ziekenhuis zouden kunnen verrichten, of ook, welke genezende reeds zo ver is, dat

hij, tot hij naar huis teruggezonden kan worden, voor deze of gene dienst gebruikt kan worden.

De verpleegster, die de leidster der arbeiders is, zit met haar notitieboek gereed en loert op haar slachtoffers.

Nu wordt haar een was- of een palm-olievrouw toegewezen, dan een man voor het openkloppen der palmnoten, nog weer een vrouw om onkruid te wieden, verder een waterdraagster en een waterdrager voor de tuin, of wel mensen, die voor iedere arbeid, zelfs voor houthakken, gebruikt kunnen worden. Deze krijgen allen een merk op de kaart, die ze bij zich dragen, dat ze hun voedselrantsoen niet meer ontvangen van de verpleegster, die de rantsoenen aan de patiënten uitdeelt; maar slechts van die verpleegster bekomen, die de arbeiders onder zich heeft. Daardoor worden ze van deze afhankelijk.

Voor hen, die niet op het appèl verschijnen, heeft het wegblijven geen nut. Bij hun afwezigheid wordt over hen besloten. Wanneer ze dan de volgende dag hun eten komen halen, worden ze aan de verpleegster, die de arbeiders onder zich heeft, overgeleverd. Niet eens door het feit, dat zij bij de morgen- en avondvisite steeds onzichtbaar blijven, bij het uitdelen der rantsoenen wegblijven en zich karig voeden door wat ze aan de kookpotten der anderen afbedelen of in de aanplanting weten te zoeken, kunnen zij aan de arbeid ontkomen. Hun kaart heeft bij het maandelijks appèl de aandacht op hen gevestigd. Ze kunnen er zeker van zijn, dat op een der volgende dagen een zwarte verpleger ze aan een verpleegster, die de arbeiders onder zich heeft, overlevert. Heeft deze ze eenmaal gezien, dan laat zij ze niet meer uit haar gezichtskring ontsnappen.

Mensen, die reeds iets van het bedrijf in het ziekenhuis afweten, zoeken, indien ze als begeleiders van zieken mee-

komen en er geen aanspraak op willen maken om door ons gevoed te worden, hun vrijheid te bewaren, door niet aanwezig te zijn, wanneer de betreffende zieke wordt opgenomen. Zodoende staan ze op geen enkele kaart aangetekend. Maar vroeger of later worden zij toch door een verpleegster of een arts aangehouden en gevraagd naar de bewuste kaart, die alle bewoners van het ziekenhuis bij zich moeten dragen. Dan moet het feit aan de dag komen en zal er een werker of werkerster meer in het ziekenhuis zijn.

Als grondstelling geldt, dat ieder, die in staat tot werken is en niet noodzakelijk als verzorgers bij zieken dienst moeten doen, onverschillig of zij door ons gevoed worden of zichzelf bekostigen, zich op één of andere wijze voor het algemene welzijn nuttig moeten maken als loon voor de verpleging en de medicijnen, die hun familieleden bij ons ontvangen. Werk is er voor allen steeds in ruime mate.

Natuurlijk gelukt het diegenen, die het er op aanleggen, onopgemerkt te blijven, telkens weer zich aan de arbeid te onttrekken, vooral, wanneer wij buitengewoon veel werk aan de zieken hebben of, wanneer er nieuwe verpleegsters in het ziekenhuis zijn, die er nog niet geheel van op de hoogte zijn, met wat voor streken ze te kampen hebben.

„De wilden zijn slimmer dan ik”, merkte laatst een der nieuwelingen gelaten op, toen bij het maand-appèl uitkwam, dat een der bewoners van het ziekenhuis aan haar onervarenheid enige dagen van heerlijk leeglopen had te danken.

Wij houden daarom zo'n streng toezicht op de ziekenhuisbewoners en vorderen dat ieder een door ons ingevulde kaart bij zich draagt, omdat anders onze barakken een onderdak en toevluchtsoord zouden worden voor al het gespuis der omgeving.

Graag willen wij, voor zoverre wij plaats hebben, werkelozen herbergen, tot zij weer ergens een aanstelling kunnen vinden. Zij ontvangen dan voeding en een passende vergoeding voor het verrichte werk.

Ook aan hen, die aan het genezen zijn en aan de begeleiders der zieken geven wij bij hun vertrek geld of een geschenk voor de diensten, die ze aan het ziekenhuis bewezen hebben. Goed op passende was- en palmolievrouwen kunnen o..a. met mooie hoofd- en lendedoeken naar huis terugkeren.

* * *

Dat het avond begint te worden, bemerkten we, behalve aan het werk bij onze patiënten, daaraan, dat de kippen- en eendenhoeder en de schaap- en geitenherder naar het ziekenhuis afdaalen en het gedierte, dat zich hier bij dag ophoudt om zich te goed te doen aan het afval uit de kookpotten der zieken, naar onze woonhuizen op de heuvel te drijven, waar ze een stal hebben. Wanneer de dieren naar huis worden gehaald, is dit voor de artsen en de verpleegsters het teken, dat het tijd is, om te beginnen aan de avondrondegang door de barakken.

Ongeveer om 6 uur wordt de gong geluid, wat het einde van de arbeid betekent. Reeds zijn de mensen uit het woud en de aanplanting terug. Zij richten zich naar een wekker, die één hunner aan een ketting gebonden, bij zich draagt. Nu volgt er een grote drukte bij de ruimte, waarin de werktuigen bewaard worden. De bijlen, zagen, kapmessen, schoffels, houwelen, harken en schoppen worden teruggegeven en de verpleegster, die de arbeiders onder zich heeft, moet voorkomen, dat dit niet al te snel gebeurt, opdat ze kan vaststellen, of alles, wat ze 's morgens uitgaf, ook weer terug werd gebracht. Wanneer er niet nauwkeurig wordt na-

geteld, dan zouden de wilden zeker vele der bijlen en zagen voor zichzelf opzij leggen of ze in het bos laten liggen, om ontheven te zijn van de moeite ze naar huis te dragen. Het einde van de teruggave der werktuigen geschiedt reeds bij het schijnsel van een lantaarn. We leven immers in de nabijheid van de aequator. Om 6 uur, — het onderscheid tussen winter en zomer bedraagt slechts ongeveer een kwartier — begint plotseling de nacht.

Dit plotselinge komen der duisternis, wordt steeds door ons allen onaangenaam gevonden. Men moet het werk afbreken, zonder het rustig ten einde te kunnen brengen. Met de duisternis komen namelijk meteen de steekvliegen opzetten, die de malaria verbreiden. Temidden der vele malariapatiënten, die het ziekenhuis herbergt, zijn wij nog bijzonder aan gevaar blootgesteld. Daarom geldt de wet, dat wij voor zo ver het maar mogelijk is, bij het aanbreken van de duisternis ophouden met de dienst in de barakken en ons begeven naar onze woningen, die door ijzergaas tegen steekvliegen beveiligd zijn. Daar de consultatiekamer ook door muskietengaas beschermd is, worden de ernstige patiënten, met wie we ons na het aanbreken der duisternis nog langer bezig moeten houden, op een draagbaar of in hun, uit licht hout vervaardigd bed daarheen gebracht. Ook de beide operatiezalen, de zaal voor de bevellingen, de kamer der verbanden en de grote en kleine apotheek zijn voorzien van muskietengaas.

Om half zeven maant een tweede gong de overijverigen, om met werken uit te scheiden en zich voor het avondeten te gaan verkleden en een beetje uit te rusten. Om zeven uur roept een derde gong ons aan het avondeten. Na het eten wordt de avonddienst gehouden. Daarna blijven we nog een half uur bij elkaar. Om half negen wordt

de avondklok, — die tevens alleen nog tot de Zondagsgodsdienstoefening roept — geluid. Nu moet elk lawaai in het ziekenhuis verstommen; ook de gramofon der blanke zieken moet zwijgen. De verpleegsters bezoeken elkaar met een handwerk op haar kamers. De artsen verdiepen zich in de medische tijdschriften, luisterend, of zich in de verte niet een motorboot op de rivier laat horen, die ons nog zieken brengt.

Na tien uur zijn de lichten in de meeste kamers uit. Dat wil nog niet zeggen, dat we allen tegelijk in slaap vallen. Daar zijn ten eerste de Afrikaanse krekels en vuurpadden, die van 9 uur 's avonds tot 2 uur 's morgens een grondig lawaai weten te maken. Zelfs herbergt het huis der blanke patiënten dikwijls weken aaneen moeders met haar pasgeborenen, die overdag slapen en 's nachts schreien. Wanneer er geen zuigelingen te horen zijn, dan trompetteren de beide nijlpaarden, die voor ons ziekenhuis wonen, in wedstrijd met elkaar. Of een der krankzinnigen (wanneer het niet meerdere zijn) trommelt urenlang tegen de houten wanden van zijn cel. Of in een der dorpen aan de andere oever wordt de ganse nacht de tam-tam geroerd, als begeleiding bij het dansen. Toen dr. Goldschmid zich kortgeleden bij het hoofd van een dorp waarin de tam-tam de ganse nacht gedurende de volle maan niet tot rust gekomen was, beklagde, antwoordde deze hem: „Wat moet er uit een volk worden dokter, dat zich niet amuseert?”

Door de grote, slechts met ijzergaas afgesloten openingen onzer woningen dringt het lawaai ongedempt binnen.

Wie uit Europese huizen, met vensters en geluiddempende vensterluiken komt, moet in Afrika pas echt leren om te slapen. Gewoonlijk heeft hij daarvoor enige weken nodig. Het resultaat, dat hij zich zelfs door de tam-tam niet in zijn nacrtrust laat storen, bereikt hij pas

na lange tijd of in het geheel niet.

Voor al dat storende leven worden we door de milde, welriekende nachtlucht, die door het ijzergaas de kamer binnendringt, en het geheimzinnige ruisen der palmen schadeloos gesteld. Het is iets wonderbaar schoons en rustgevends, in de nacht niet van de natuur afgesloten te zijn.

* * *

Terwijl ik deze bladzijden over onze levenswijze en ons werk in het ziekenhuis neerschrijf, staan in mijn kamer rondom mij heen open koffers en kisten. Ik ben op het punt om te gaan pakken voor een reis naar Europa. Mijn tegenwoordig verblijf in Afrika moet ik onderbreken, om de tweede serie mijner filosofische lezingen (Gifford-lezingen) in Edinburg te gaan houden. De bepalingen die voor de universiteit gelden laten niet toe, ze naar een latere datum te verschuiven. Het valt me zwaar me van het werk los te rukken, terwijl ik me nog fris voel. Maar ik bezit de overtuiging, dat zij, die hier blijven, het werk op de beste wijze zullen voortzetten.

Het is een grote vreugde voor me, dat gedurende mijn Europees verblijf, de zo noodzakelijke vergroting der gebouwen voor onderzoekingen en behandeling der zieken uitgevoerd zal worden. Het wordt dan immers een heel ander werken. Ieder van ons kan nu beschikken over de nodige plaats, die hij voor de behandeling zijner patiënten nodig heeft. Tot nu toe stonden we elkaar in de te kleine consultatiekamer in de weg en hinderden elkaar.

Ook de luchtige barak van golfplaten voor de tuberculosen — zij biedt plaats aan 20 patiënten — kan nu reeds in gebruik worden genomen. Welk een zorg heeft het me gebaard, dat wij deze zieken tot nu toe bij de andere moesten onderbrengen, die daardoor gevaar liepen besmet te worden.

De vrienden in Europa moeten weten, hoe dankbaar wij hun zijn, dat hun goedheid het ons in deze moeielijke tijd mogelijk maakte, deze noodzakelijke vergrotingen aan te brengen en ze ons daardoor in de gelegenheid stellen, de grote ellende hier, door allerlei ziekte veroorzaakt, vruchtbaarder dan tot nu toe te bestrijden.

ALBERT SCHWEITZER.

Eerbied voor het Leven.

—o—

Een pijnlijk raadsel blijft het voor mij, met eerbied voor het leven te leven in een wereld, waarin scheppingswil tegelijk als vernietigingswil en vernietigingswil tegelijk als scheppingswil heerst.

Ik kan niet anders, dan mij aan het feit vastklampen, dat de wil tot leven in mij als wil tot leven optreedt, die met de wil tot leven van anderen één wil worden.. Dit is voor mij het licht, dat in de duisternis schijnt. De onwetendheid, waarin de wereld verkeert, is van mij weggenomen. Ik ben uit de wereld verlost. Ik ben door de eerbied voor het leven in een onrust geworpen, zoals de wereld niet kent. Een zaligheid, zoals de wereld niet geven kan, ontvang ik er door..

Als in de zachtmoedigheid van het anders-zijn dan de wereld een ander en ik elkander helpen vergeven, waar anders de ene wil de ander zou kwellen, daar is de tweespalt van de wil tot leven opgeheven... Waar op de een of andere wijze mijn leven zich aan leven wijdt, ervaart mijn ernstige wil tot leven het eenworden met den Oneindige, waarin alle leven een is. Verkwikking wordt mijn deel, die mij behoedt voor vermachten in de woestijn des levens.

Daarom besef ik als de bestemming van mijn bestaan, de hogere openbaring van de wil tot leven in mij te gehoorzamen. Ik kies als arbeid, de tweespalt van de wil tot leven op te heffen, zover de invloed van mijn bestaan reikt...

Het besef en het verlangen van alle diepe religieusiteit is in de ethiek van eerbied voor het leven vervat...

ALBERT SCHWEITZER.

(Cultuur en Ethiek).

Mijn adres.

Het beste is, de brieven en postzaken aan mijn adres in Europa te richten: *Günzbach bij Münster, Elzas*, vanwaar mij alles prompt en op de zekerste wijze wordt toegezonden. Komen de brieven direct naar Lambarene, dan moeten zij mij, als ik ondertussen voor herstel naar mijn woonplaats teruggekeerd ben, weer naar Europa nagezonden worden, waardoor niet alleen een grote vertraging ontstaat, maar het ook kan voorkomen dat het problematisch is, of ze in mijn handen komen. Tussen Europa en Lambarene heeft een brief dikwijls gelegenheid, zoek te raken.

Giften.

Giften in geld of in chèque's niet naar Lambarene zenden! Voor Holland kunnen giften op het postgironummer 28469 van *J. Eigenhuis, Vonderlaan 22 Apeldoorn* gestort worden, met vermelding s.v.p. van het doel. Deze verzorgt voor Holland de zaken, het Ziekenhuis betreffende, ook de financiële.

Postpakketten.

Postpakketten kunnen naar Lambarene geadresseerd worden, met een nauw-

keurige in het Frans gestelde douaneverklaring, de waarde der zending in Franse francs aangevend. S.v.p. goed adresseren en goed verpakken! Geen kartonnen dozen, maar een houten kistje gebruiken! In het algemeen is het echter beter, de zaken te zenden aan Mevrouw *Emmy Martin, Speichergasse 2, Straatsburg.*

Vrachtzendingen.

Directe vrachtzendingen naar Lambarene zijn niet mogelijk, wegens de speciale verpakking voor de tropen en de ingewikkelde douaneverklaring. Alle zendingen moeten door de expediteurs geschieden, die mijn zaken gewoonlijk verzorgen en de inklaring in Port Gentil door hun agenten doen bezorgen. Daarom verzoek ik U alle als vracht te verzenden zaken te adresseren aan: Mevr. *Emmy Martin, Speichergasse 2, Straatsburg.* Gaarne Mevr. Martin tevoren van de voorgenomen zending op de hoogte stellen..

Wat mij in de eerste plaats van dienst kan zijn.

Bijzonder dienstig zijn mij vooral: oude dekens van allerlei soort, ook als ze stuk zijn, allerlei gebruikt linnen, ook als het gesleten is.

Vlees-conserven, sardines, groenten en vruchten in blik, gedroogde groenten en vruchten, melk in blik, olie in flessen of blik, verbandstoffen, watten..

Zulke giften kunnen steeds gezonden worden aan: Mevr. *Emmy Martin, Speichergasse 2, Straatsburg.*

Van apothekersflesjes en gewone blikken dozen en glazen buisjes ben ik nog ruim voorzien, zodat ik verzoek, mij die voorlopig niet meer te sturen.

Inlichtingen.

Inlichtingen over alles wat mijn werk en mijzelf betreft, verstrekt mevrouw *Emmy Martin, Speichergasse 2, Straatsburg.* Brieven aan mevr. Martin kunnen ook naar *Günsbach bij Münster (Elzas)* geadresseerd worden. Mevr. Martin is zo vriendelijk, de zaken van het Ziekenhuis in Europa te behartigen.

Verzoek om toegevendheid.

Op menige vriendelijke gift en brief heb ik verzuimd te antwoorden. Wees s.v.p. wat toegevend. Door het vele werk, dat ik te verrichten heb, zal ik nog wel langer daarin achterstallig blijven. Maar ik ben voor alle brieven heel dankbaar. Hoe vaak schenkt een vriendelijke brief mij weder frisse moed voor de arbeid..

Verzoek om duidelijk schrift.

Ik verzoek allen, die mij schrijven, hun naam en adres duidelijk te schrijven. Het komt wel voor, dat ik voor een ontvangen gift niet kon bedanken, wijl ik, trots het aanwenden van alle moeite, naam en adres niet ontcijferen kon..

Karakter mijner onderneming.

Mijn onderneming is geheel onafhankelijk en zelfstandig. Ze ontvangt noch van enig zendinggenootschap, noch van enige regering ondersteuning. Ze is bedoeld als een liefdedaad van mensen in Europa, wien de nood der van geneeskundige hulp verstoken zieken uit verre landen ter harte gaat, en ze hoopt op een offer van dankbaarheid der zieken, die in Europa door geneeskundige hulp gered werden.

ALBERT SCHWEITZER..

Bij H. D. TJEENK WILLINK & ZOON N.V., Haarlem, zijn verschenen de volgende werken van ALBERT SCHWEITZER:

DE WERELDBESCHOUWING DER INDISCHE DENKERS
MYSTIEK EN ETHIEK

Vertaald door JAN EIGENHUIS.

Ingen. f 2.25. Geb. f 2.90.

In dit boek tracht Schweitzer beknopt en algemeen begrijpelijk de wereldbeschouwing, zooals die in het Indische denken voorkomt, uiteen te zetten. Hij hoopt daarmede er toe bij te dragen, de ontwikkelenden van onzen tijd met de groote persoonlijkheden van het Indische denken, de problemen, waarmede deze zich bezig houden en de ideeën, welke ze voorstaan, beter bekend te maken dan tot nu toe. Inzicht verwerven in het Indische denken en trachten het te doorgronden, kan ons eigen denken slechts verhelderen en verrijken.

„Grootsch en ruim zijn de perspectieven, die Schweitzer in dit boek over de Indische wijsheid heeft geopend; niemand, wien de tragedie van onze huidige minderwaardigheid in de allernoodigste en diepste levensbelangen aan het hart grijpt, mag nalaten zich met het hierbehandelde bezig te houden.”

(Nieuwe Rotterdamsche Courant.)

Uit mijn leven en denken, Geïllustreerd, ing. f 3.—, geb. f 3.75.

Aan den zoom van het Oerwoud, Geïllustreerd, 5e druk

ing. f 1.90, geb. f 2.50.

Opnieuw naar Lambarene, Geïll., 2e druk ing. f 1.90, geb. f 2.50.

Bouwen in het Oerwoud, Geïllustreerd ing. f 1.50, geb. f 1.90.

Uit mijn Jeugd, 3e druk ing. f 1.—, geb. f 1.50.

Het Christendom en de Wereldgodsdiensten, 2e druk

ing. f 1.50, geb. f 1.90.

Verval en Wederopbouw der Cultuur, ing. f 1.90, geb. f 2.40.

Cultuur én Ethiek, ing. f 4.50, geb. f 5.25.

Verder is nog verschenen van JAN EIGENHUIS:

Albert Schweitzer, geb. f 3.50.

Bij den Boekhandel verkrijgbaar.

H. D. TJEENK WILLINK & ZOON - HAARLEM.

ALBERT SCHWEITZER naar zijn waarde geschat

een reeks schetsen over ALBERT SCHWEITZER en zijn werk door vrienden en medewerkers.

Uit het Duits en Frans vertaald door Mevr. A. D. W.—Br.

Prijs f 0.75.

Uitgever: Æ. E. KLUWER, Deventer.

Uitgave ten bate van het Ziekenhuis te Lambarene.